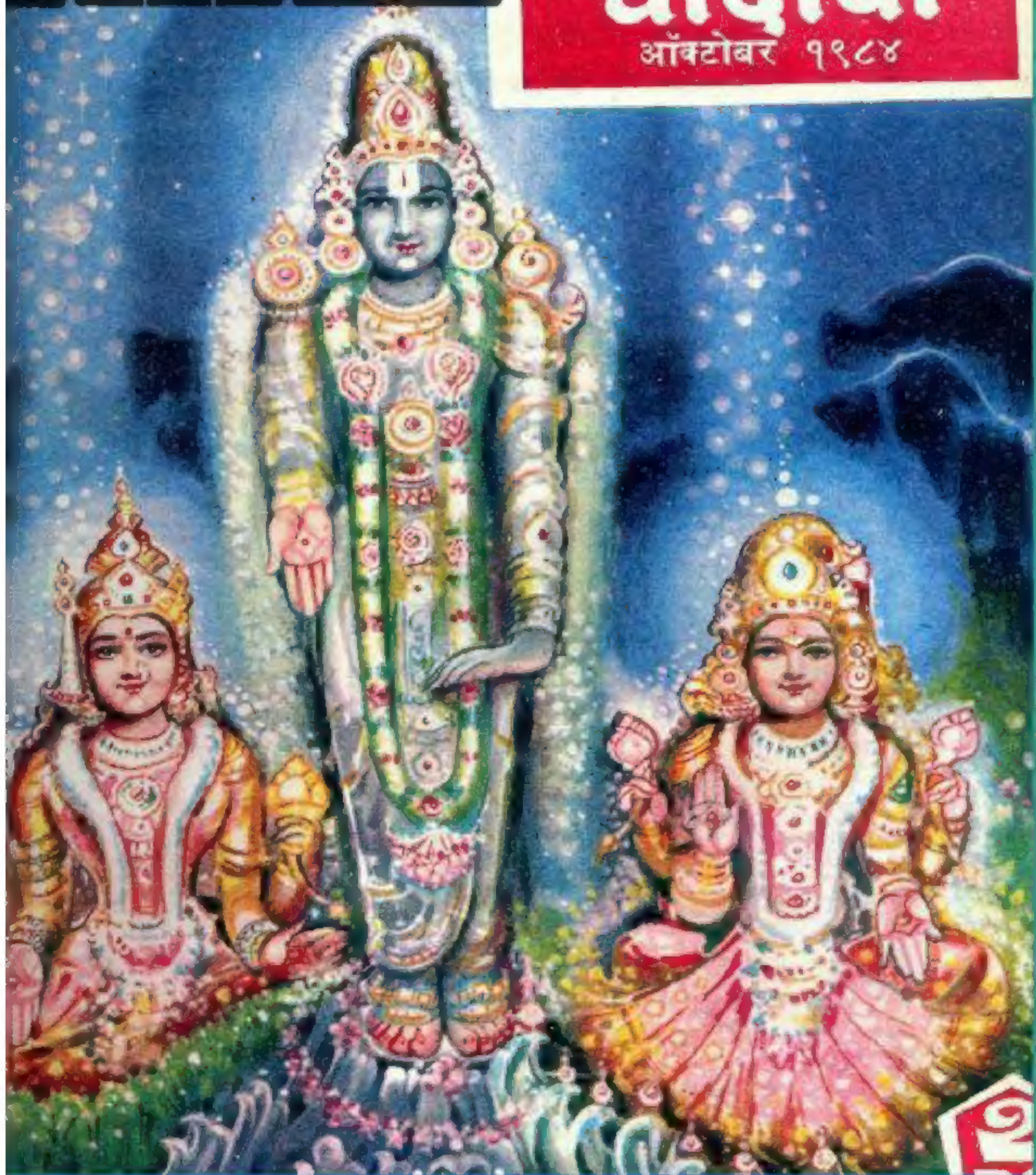

चांदोबा

ऑक्टोबर १९८४

जांदोबातील नवलाई

पंख असलेली जहाजे

अमेरिकेतील मिल्कोन्सिन विश्व विद्यालयातील वैज्ञानिकांनी एका बऱ्या पंख असलेल्या जहाजाचा जोपर्यंत संचालन केले. की ते जहाज पाण्यावर मासे जसे पंख हलवून पोहोतात, तसेच पाण्यावर चालेल.

आवाजाचे रोबाचे निवारन

मादी पाहून काय रोग झालेला आहे हे पहाणे ही पूर्वीची पद्धत आहे. परंतु सोव्हिएट संघाच्या वैज्ञानिकांनी बऱ्या बऱ्या आवाजाचे रोग, रोगाच्या आवाजाचे निवारण केले की, रोगाचे निवारण काय ते सापू शकते.

बिड्डीची वेळीचे दुष्परिणाम

बिड्डीची वेळीचे दुष्परिणाम म्हणजे ही अशी की धावक जसे मानसिक आजार होऊ शकतात. वैज्ञानिकांच्या अनुसंधानावरून दिसून येत आहे की त्यांनी लावले आहे.

तुम्हाला माहित आहे का?

१. पारंपारिक कर्तव्य कोणत्या क्षेत्रात?
२. हिमालयातील दऱ्याखोऱ्यांमधील शिपायांमध्ये हिन्दूचे पवित्र तीर्थस्नान कोणते?
३. भूमिगत पाण्याचे अन्न म्हणजे काय?

गदीचे नांव काय?

- A. आपल्या देशातील सर्वात जास्त धान्य उत्पादक असलेला मोठा प्रदेश कोणता?
- B. भारतात किडोरीया त्याच्या प्रदूषणामुळे कुठे आहे.

गंगूला गोष्टींचो अहल

गंगूला गोष्टी हांगण्याची जरी, एकी त्याच नाव शिवाला खेळाची खूप होत होती. तो आपल्या हातबाळा नेहमी रागे भरत असे व म्हणे—“करे बाळा! दिवसभर कसले रे खेळतोस! तरीपण आजोबांची नजर चुकवून तो परातून पळ काढीत असे आणि रात्रीच बरी परत येत असे. एकदा आजोबांनी त्याला जबरबस्तीने पकडून ठेवले व त्याला गोष्टी सांगण्यास बुरखात केली, गोष्टीत ते इतके तन्मय झाले की, शिवाने समोरून केव्हा पोचारा केला ते सुद्धा त्यांना कळले नाही.

गंगूले शिवाला अनेक तऱ्हेने गोष्टीत रस निर्माण करून ऐकण्याचा प्रयत्न केला. परंतु तो नेहमीच निवटून पळून जात असे. त्याला आजोबांच्या गोष्टी म्हटल्याच की, कंटाळा येई.

गंगूला समजून गेली, आपल्या गोष्टीने शिवाला काय कंटाळा येतो त्याने आपल्या बायकोला, मुलाला व मुलेला बोलावून विचारले—“काय माझ्या गोष्टी ऐकण्याचा तुम्हाला कंटाळा येतो का?”

“नाही, उलट मोठ्यांनी सांगितलेल्या गोष्टी खूप मनमोहक असतात. आमच्या मनांत तर त्या ऐकण्या अशी फार इच्छा असते पण हा मादक शिवा कां ऐकत नाही कोण जाणे? आम्हांलाच कळत नाही.”

ही जांगलीच संधी मिळाली ह्या विचाराने त्याने त्या सर्वांना आपल्या गोष्टी ऐकाव्या म्हणून म्हटले—“वड चुम्ही सर्वजण माझ्या गोष्टी ऐका की तुम्हाला अशा तऱ्हेने गोष्टी ऐकवीन की; तुम्हाला कासात त्यामुळे व्यर्थ येणार नाही.”

अशा तऱ्हेने वाही वळव बसतांना आपल्या बायकोला. स्वयंपाक करीत

स्वतःचा

बसवांना मुनेला व भाजीपाला व बागेत काम करीत असतांना आपल्या मुलाला त्याने गोष्टी सांगण्यास सुरवात केली.

खरे म्हणजे तर गंधूच्या गोष्टीचा लहानाच नाही तर, मोठ्यांना सुद्धा व्हडाळा येत असे. तेव्हा घरातल्यांनी आपल्यावरची ही गोष्टीची व्यावृत्ती करीता शिवाला बसवून बाजीबांच्या समोर आणून बसवून आपापल्यावरचे संकट सोडविले.

अशा तऱ्हेने पीडित निघून गेले. शिवाने होके लढवून आजोबांच्या बरोबर एकमत बुळवून घेतले ते म्हणजे त्यांनी दर दिवशी आपल्याला एकच गोष्ट सांगायची व खेळावयास पाठवायची अशीच घातली.

गंधूनी नातवाची वट मान्य केली, त्यांनी आपल्या जास्त बुद्धीने व चातुर्याने आपल्या नातवाला फसवायला सुरवात केली. ते इतकी गोष्ट वाढवून सांगत की संपण्याचे नावच निघत नसे त्यामुळे शिवाला केव्हा केव्हा तर रडायला येई. ते पांच सहा गोष्टी एकत्र जोडून सांगत. त्यामुळे त्याला खेळावयास जायला मिळत नसे.

त्यास सुमारास त्या घावात एक नविन मुलगा वाला तो शिवाला खूप आवडला.

एकदा त्या नविन मुलाने शिवाला विचारले—“तू जरा लवकर खेळायला कां. येत नाहीस? म्हणजे आपल्याला खूप वेळ खेळायला मिळेल ना!”

त्यावर शिवाने आजोबांच्या गोष्टीने आपल्या खेळात कसा व्यवय येतो ते सांगितले. तेव्हा त्या नविन मुलाने उत्साहाने विचारले—“अरे खरेच का! तुम्हे आजोबा गोष्टी सांगतात. मला तर गोष्टी ऐकण्याची खूप हीस आहे.”

“तर तू माझ्या आजोबांनी सांगितलेल्या गोष्टी कां ऐकत नाहीस? मी दुसऱ्या कोणत्यातरी मुलाबरोबर संत संतान. शिवा अत्यंत आनंदाने म्हणाला.

“ठिक आहे, मला भावां घरी कोणी गोष्टी सांगत नाहीत. त्यांनी आपल्या घरच्या लोकांइतक तक्रार केली.

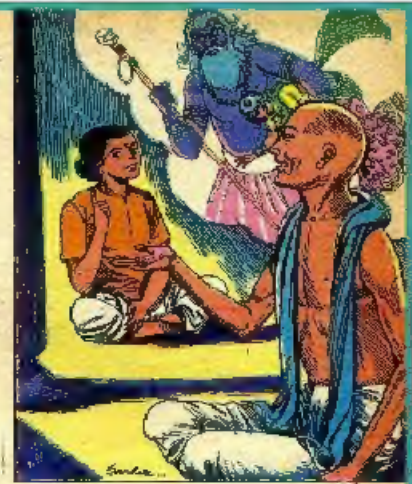
दुसऱ्या दिवशी त्यांनी त्या नविन मुलाबरोबर आपल्या आजोबांची ओळख करून दिली, आणि म्हणजे—“आजोबा! हा माझा भिन्न. झाला गोष्टी ऐकायला खूप आवडतात.”

ते ऐकून आजोबांना खूप आनंद झाला. त्यांनी शिवाला सोडून देऊन नविन मुलाला पकडले. व एका राजकुमार व राजकुमारीची गोष्ट सांगायलास आरंभ केला. एकदा राजकुमारीला एक मांजिक उचलून घेऊन पळून गेला. त्यावर राजकुमाराने बरेच अर्थ कष्ट झाले सोसून बंधविद्या निकून घेतल्या व त्या मांजिकाचा वच करून राजकुमारीला सोडवून आणले व तिच्या बरोबर लग्न केले.

ही गोष्ट ऐकून नविन मुलाने गंधूला विचारले—“ह्यांतर दुसऱ्या कोणत्या मांजिकाने पुन्हा राजकुमारीला पळवून नेले नाही का?”

“पुन्हा पळवून नेले तर आपल्याला काय करावचे? पंधूने हसत हसत म्हणले.”

कारण आपला राजकुमार जांगला पाचूस आहे. परोपकारी आहे. विद्वान प्रविण आहे. असा माणूस हे ऐकून गंधू बसणार नाही की, एका राजकुमारी बरोबर लग्न केले आणि त्याचे कर्तव्य संपले, तो नक्कीच असे संकट राजकुमारीवर

आले तर परत मदतीला जाईल ना? नविन मुलाने सांगितले.

हा प्रश्न ऐकून आजोबा संतुष्ट झाले व म्हणाले—“हो! तू तर एक जांगलाच प्रदन दाकलास” बसे म्हणत सणभर पावून पुन्हा सांगू लागले. “त्यावेळेस मिथिला राज्यात एका मांजिकाचा लोकाचार फार चांगला. त्याने सगळे राजकुमार व सगळे राजकुमारींना कालीनावेसभोर बांधी देण्याचा निश्चय केला.” असे सांगत “ह्या मांजिकाचा संहार प्रथम राजकुमाराने केला. आणि ती पुष्कळ वर्षांनी परत आपल्या रेशात परत आला” असे सांगून त्यांनी गोष्ट झटक्यात संपवली.

परंतु नव्या मुलाने पट्टिशी विचारले-
"आजोबा तेवढी श्र्म राखकुमारी आपल्या
राज्यात गुपचुप बसली का? आपले राज्य
मंत्र्याच्या हातात सोपवून पतीच्या सोबार्थ
गेली असली तर पुढे पुढकळच आपली
विच्यारवर येऊन कोसळली असेल ना?"

गंगूने पुन्हा गोष्टीस सुरवात केली.
परंतु संपत्ताना नविन मुलाच्या मनांत
शंका निर्माण होती. त्यामुळे गोष्ट कधी
पुरी होऊच शकत नसे.

जेवढी गोष्ट सांगून गंगू बकलाच म्हणाला
आता जरलेली गोष्ट उघ्या सांगेन."

"सद्या पर्यंत मी बांधणार नाही. मला
आत्ताच गोष्ट सांगी" नविनमुलाचा म्हणाला.
गंगूने दिव्य दवास घेत म्हटले-"बाळा,
आत जाऊन प्रयत्न पाणी आण. माझी
तहान भागवतो भग गोष्ट पुरी करतो."

तो नविन मुलाचा पाणी आणण्यास
जात गेला न गेला तोच संधी पाहून गंगू
बरावाहेर सरकला व पाय फुटेल तिकडे
पहून आज लागला. वाटेव जो कोणी भेटे

त्याला तो आपल्या नातवाच्या सोबार्थ जात
काहे म्हणून सांगू लागला. शिवाला जेव्हा
समजले की; आजोबा आपल्याला खोबत
येत काहेत. तेव्हा तो एका ठिकाणी लपून
बसला वण कोणी एकाचे त्याला पकडून
आजोबाच्या ताब्यात दिले.

गंगू दम टाकत त्याला म्हणाला-"बाळा
शिवा! बाबळ मको! मी तुला गोष्ट
सांगण्याकरिता आलो नाही. तू परी ज्या
नविन मुलाला बाणून ठेवले आहेस. त्या
मुलाला पुन्हा कधीही परी येऊ नकोस
म्हणून बांग. मी तुला सांगुदे कधीही
गोष्ट सांगणार नाही."

शिवाला समजता की; आजोबांच्यात
अचानक बदल कशामुळे झाला. परंतु त्याने
आजोबांचे म्हणणे मान्य केले.

ह्यानंतर गंगूने पुन्हा म्हणून गोष्ट कधी
सांगितली नाही. त्यांना समजले की,
कोणाचो इच्छा नसताना जबरदस्तीने
लादले गेलेले काम स्वतःहालाच नंतर
किती कष्टदायक होते.

[१६]

[हसन गौरी बरोबर पिपळ न्याय किन्नरानवळ पोहोचला. बरवाचा जमबू लावला.
बाळवंटी लुटारुंनी दाराच्या पाटीयाने आलेल्या सुक्याचा रडोड झाता. बरेच सैनिक
ठार झाले. काही पथमी झाले. त्यानंतर पर्वतावर बाळवंटातील लुटारुं रैरवनाथ व
हसन मध्ये वनपौर पुढे झाले. अचानक पिपळला पचपड बूटीस पडला-झाबुडे...]

पिपळने कधी कल्पनाच केळी नव्हती की, त्याच्या नेहण्यावर मुळां तसेच आन प्रकट
ह्या जन्मात पुन्हा पचपावची फिरून आले होते.

भेट होईल. आणि ते सुखा ववंती नगर हसन गौरीला मुळा त्याचा संघाय येत
मोवून कित्येक घेऊ दूर असलेल्या ह्या होता. त्याने पिपळला सांदा पकडीत
बाळवंटी प्रदेशातील पहाडावर.

ही गोष्ट त्याला सूप आश्चर्यकारक ह्या पचपाव कोण आहे? हाच तर तो
वाटत होती. दुसऱ्या क्षणीच त्याला शंका बाळवंटातील लुटारुं रैरवनाथ नाही ना?
येऊ लागली. म्हणून त्याने जवळच उभ्या पिपळ काही म्हणणार तेवढ्यात
असलेल्या हसनगौरीकडे बूटीक्षेप टाकला पचपाव त्यांच्यामधे येऊन उभा राहिला. व

गौरीच्या बोलण्यावर पद्मपाद खळखळून हसू लागला.

नंतर पिगळच्या जबळ जाऊन स्नेहभराने त्याच्या पाठीवर आप देत म्हणाला—
“पिगळ, तुम्ही सौचैवण्यांनी अशी तर मनांत शंका केली नाही ना? की आता पर्वतात पळून जाणारा वाळवंटातील लुटारूंचा मुख्य नेता मीच आहे की काय म्हणून? नेळ आली की, जाती सर्व कथा तुम्हाला सांगेन. माझ्या जीवनाचे सध्या एकच ध्येय आहे की, तुम्हाला मदत करणे. त्यावेळी मी खूप अतंदात आहे. आर मला इथे पाहून तुला आश्चर्य वाटले ना? त्यामुळेच तुझ्या भनात अशी शंका येणे सहाजिकच आहे.

“नाही! पद्मपाद! तसे कारण नाही.” असे म्हणत त्याने हसन गौरीकडे वळून त्याला म्हटले—“हा नवान साहेबांच्या उंटान्या दलाचा मुख्य आहे. हे भैरवनाथ नावाच्या वाळवंटी प्रवेशातील लुटारूंच्या शोषाकरीता हा सारा प्रवेश खुळाऊन काढत आहेत.”

ते ऐकताच पद्मपाद हसन गौरीकडे पहात म्हणाला—“महाराज, जर तुम्ही वाळवंटातील रक्षण करणारे असाल तर, समोर विसर्पान्या गुह्यामध्ये बरेच व्यापारी लोक अडकून पडले आहेत, त्यांना बांधविणे

जर आपले कसेच आहे. त्या भैरवनाथाने ज्याच व्यापार्यांना पकडून तेथे बंदी केले आहे. ते सर्वजण विचारे ज्यापला भात पालवून बसले आहेत. आणि त्यांच्या भिनावर पण बेटले आहे.

हे सर्व सांगूनही हसन गौरीचा निस्वास असला नाही. ते पाहून पिगळ म्हणाला—
“हसन भाई, पद्मपादला माझ्याकडे सोपवून जा. तुम्हांला पाळजीचे अविद्यात कारण नाही, की ह्याच्याकडून सर्व गोष्टी ऐकून घेईन आणि जर का हा लुटारूंचा नेता भैरवनाथ बसेल तर त्याचे हात-पाय बांधून तुमच्या ताब्यात ह्याला देईन.”

पिगळच्या बोलण्याने त्याचे थोडे समाधान झाले. नंतर ती थोडे संन्य घेऊन गुह्यामधील व्यापार्यांचे रक्षण करणाऱ्या विचाराचे तेथून निघाला.

“पिगळ, ह्या अपरिचित अशा वाळवंटात तुम्ही माझी सेंट हीणे की बाश्चर्यांचीच गोष्ट आहे. पण मला सांग! जवळी नगरचे आपले रहाते घर सोडून तू इतक्या लांब कोणत्या कारण-करीता आलास?” पद्मपादने विचारले.

“पद्मपाद, माझी गोष्ट खूप दुःखभरी आहे. मी तुझ्याकडून मिळालेली मदत घेईन. मी तुम्हाला कळवईन की, पिगळला दिलेली

पासून वंचित झाली. ह्या सर्वच थळ कारण माझे दुष्ट स्वभावाचे घोरल माऊ. आपल्याकडून निघून घरी पोहोचल्यावर आज पर्यंतची कहाणी ऐकावयाची तर त्याला पुष्कळच वेळ लागेल. जर आपण दुसऱ्या कोणत्या भांगिकाला विकण्याकरीता इथे आला असाल तर मी तुम्हांला मदत करण्यास तयार आहे. तुम्हीच माझे हितचिंतक आहात. म्हणून तुम्हाला मदत करण्यास मला अविशय आनंदच होईल.”

पिगळच्या म्हणण्याने त्याला संतोष वाटला. व त्याच्या दुःखद गोष्टीमुळे त्याची कसबा आली. की, पिगळला दिलेली

त्याने हसनगौरीकडे अंगुलीनिर्देश करीत पिगळला विचारले—“पिगळ! हा कोण आहे?” हा प्रश्न ऐकून पिगळ एकदम जाबरला. त्याच्या जाबरण्याचे कारण समजून हसन हसन पद्मपादने विचारले. पिगळ! काय तू सुद्धा माझ्यावर शंका करतोस की?

पिगळला समजना काय बोलावे, त्याने आपली दुष्टी पद्मपादवरून हसन गौरीकडे वळविली. व ती क्षणभर बस राहिला. तेव्हा हसन गौरीने-पद्मपाद सभा होता तिचे समोर बसून म्हटले—“महालय! मला माहीत नाही तुम्ही कोण आहात ते? परंतु...” असे म्हणत ती थांबला. हसन

जाडूची पिशवी व घनसंपत्ती स्थाने घालवून टाकली. पन्नापावला हळूहळू वाटू लागली. खरे तर, मल्लूक पर्वताच्या जवळ महा-मांथिकाला पराभूत करण्याचा काही विंगळची खूपच महत्त पन्नापावला झाली होती. ती ती जाजपर्वत विखरला नव्हता.

“पिंगळां मी अजून कोणा नात्रिकाळा
बस काण्याच्या इच्छेनें हवे आले नाही.
महामात्रिकाच्या सभासीतून ज्या बघजुं
स्त्रिं अस्त्रेच्या वस्तु माझ्याकडे असतील
तोपर्थ मला काहीही बोका नसण्याची
संभवता नाही. जर माणूस आपली ध्येय
पूरी करतो तेव्हा तो अंतर्मुखी बनतो. मी
माझसंतोष प्राप्त काण्याच्या स्वयाने

देशाट्टाक्षला निघाली आहे व हाथेकडेत एका
यांत्रिकसंख्या जमादा नरोजर मी हिंदु
हिंदुत इथे येऊन पोहोचलो. परंतु काळ
रात्रीन आमच्या जमादावर त्या लुट्यांनी
संपत्तीच्या आशेने हुल्ला केला. व आमच्या-
तीक बऱ्याच लोकांना त्यांनी आयबंदी
केले. त्यात बरेचजण खर्बती नगरचे
सुद्धा रहिवासी आहेत. पुण्या परीषदाचे
सुद्धा त्यातील बरेच जण आहेत.

झा गण्डी ऐकन पिगळला अतिसय
आचन्य वाटले. त्यांनी शंकेलोर नजरेने
पध्यादकडे पहात म्हण्टे— "पध्यादा! तू
तर मोठा महाभाषिक आहेस. जर ते
दुष्ट पाळवंडी लुटार तुमच्या जमावावर
हत्या करून देत होते. हे तू पाहिलेस
तर तुम्हा मंत्रसाम्राज्याने त्यांचा काहीही
कसे करू शकला नाहीस. तुमचेच पक्ष
राहिलास. मनात आपले असतेच तर एका
मिनिटात त्यांचा संहार करू शकला
असतास ना?"

पिंगलबे बोधने ऐकून पपगाला हंस
येऊ लागले. तो त्याला म्हणाला—“पिंगल,
मी जेव्हा ह्या घाबेरून नरोबर विघातो.
तेव्हा त्या नोक्यांना मी माझा परीचय
करत एक पावेकर म्हणूनच कफून विला
होता. मी जर त्यांना यांत्रिक आहे असे
संगितले असते तर, त्यांनी मला त्यांच्यात-

सद्भाग्यवादी नैतिक दल नैतिक, त्यामुळे या व
सुदारक त्यांना लुटून नेत आहेत हे पाहून
सुद्धा गप्प बसली व त्यांच्यावर मंत्रांतराचा
उपयोग न करता ह्या दगडकपारीमधून
रुपय दाखविली."

“पराधाद ! तुम वागणें मला लोखरी मंगतीचे वाटते. आपल्या जवळ, भूगोल, अंगही व बन्धहिःपात्री मूढ असलेली मुदी हा अदभुत शक्ति असलेल्या गोष्टी असतांना तुम्हांला तिथेसे हिंडून पहाण्याचे काय कारण ? मनांत येईल तेव्हां सावा उपयोग करून तुम्हांला त्या रस्य गोष्टी प्रत्यक्षात साकार करून पहाता येतील. असे असतांना एक क्षुल्लक घापी बघून सर्व कष्ट-जातना खेळून प्रवास करण्याचे काय कारण ? परातल्या परात सर्व तिथेसेजाचे दर्शन तुम्हांला पडू शकते आता तुमच्या डोळ्या सधोर तुम्हांला कुठल्यांच्या वातणां तरी पहावया मिळाल्या नसल्या ना ? आणि तुम्हांला त्यांना वाचवता सुद्धा आणे असते” पिंगल केदने म्हणाला.

“अरे पिगल, तू अजून वाड्यावर
सांका तर करत नाहीस ना? मीच त्या
दळाचा मुख्य आहे म्हणून.” असे म्हणत
पड्यावेने पिगळच्या बोळापात बोळे घालून
आडबडयिने विचारले. सर्व पुढ्यलेखे मी
महामंत्राच्या बळाने पाहिली तर चालून

पहाण्याने पुष्प कार्य वाड्याकडून कसे
होईल. त्यातून तर मोठे पुष्प आहे.

बराच वेळ त्यांच्या गप्पा बालत्या
असतांनाच वुसत्या बाजूला हसन गौरीच्या
ऐनिकांच्या आरडाओरडा व थरोथरीने
आपली लोकांची पडारट वक्रोश जमविले
विशाल वातावरण एकच बदलले. पंचपाद
व विपन्नने आपले बोलणे मधेच थांबविले.
तेव्हाच एक ऐनिक त्यांच्या बाजूला
पडत येत असतांना त्या बोधांनी वाहिला.
तो जवळ येत त्यांना म्हणू लागला—
“श्रवनाधला पकडण्याकरीता हसनगौरीने
आपल्या बोधांची प्रगत मागितली
आहे”

पिंगळने पधपादकडे मोठ्या दबाई नवरने पहात म्हटले—“पधपाद, ह्या हुसत गीरीने ह्या बाळबंदातून मळा तहान भुकेने तडफडतावा पाहून वाचविले आहे. त्याचे उपकार म्हणून त्याला आपण यशत करणे योग्य ह्या संघारात त्या लुटारूंना काय मध्ये जाणगे म्हणजे अनुष्य प्राण्यांचे काय नाही. तो बाळबंदा प्रवेशातील लुटारूंचे भयंकर हुसत जातीचा आहे. ह्या सपोरण्या किल्लातील एकूण एक संस्थांचा त्याने खतमा केला व आम्हांला ही मारण्याकरीता यशंवाचा उपयोग केला. तेव्हां ह्या लोकांना पकडण्या करीता व आम्हांला मदत करण्याकरीता तुम्ही सुमण्या मंत्र सामर्थ्याचा उपयोग करा. व ह्या प्रवेशांत

वेणाचा यात्रेकरून संरक्षण होईल असे पहा. हे असले उपकार मी अन्मभर विसरणार नाही. ह्या प्रदेशातील सुलतान बुद्धा आपल्या मस्तीमुळे तुमच्यावर खूप होईल.”

“पिंगळ, तू म्हणत असलास तर मी त्यांत अस्वस्थ मजत करेन पण खरे यात्रेकरूंना समजेले की, मी एक नाविक आहे. त्यांवर त्याच्याबरोबर प्रवास करणे माझ्या अवाक्या बाहेरचे आहे. तरी पण खेच पहायला इतर अनेक बाटा आहेत. असे म्हणत पधपादने एक दगड हातात घेतला. व तळवारीने त्याचे छोटे-छोटे तुकडे केले. पधपादच्या त्या करण्याकडे पाहून त्याला विस्मय वाटला. त्याने

पधपादचे खांदे दोन्ही हाताने हातात पसून गद्गद् हलवत विचारले—“पधपाद! तू हे काय करतो आहेत? तिकडे ते लुटारू यात्रेकरूंना लुटून पळून जात आहेत प्रत्यक्ष त्यांचा शोषक कसा होईल ते पहा ना?”

पधपादने संरक्षण करीत आपल्या मुळीतले ते तुकडे पिंगळला दाखवित म्हटले—“तू म्हणतो आहेत ना? ह्या संघारात त्या लुटारूंचा पाठलाग करणे मानवाला अवयय आहे. तेव्हां मला काही यंत्रांतचाच उपयोग तर केला पाहिजे ना? त्यामुळे संघारात पाहू शकणारे लोडगे व बाघ यांना मी त्या लुटारूंना पळवून आपल्याकडे आणण्याकरीता तयार करत आहे. हे बघ माझ्या हातात जे बारीक-

बारीक दगडाचे तुकडे आहेत ते बाघ व लोडगे आहेत. असे म्हणत त्याने आपल्या तळहातावर दगड ठेवून मंत्र म्हणून तुकडे व चौकीकडे फेकले.

म्हणता म्हणता बोहीकडून दगडा-संघाण्यातून अनेक बाघ व लोडगे पळत-पळत बाहेर पडले.

ते अवभूत दृष्य पाहून पिंगळ अवाक् होऊन पाहू लागला. तोपर्यंत हुसत गीरी व पहाडातील गुहामधून मुडलेले यात्री, व व्यापारी त्याच्याजवळ येऊन पोहोचले.

व्यापाऱ्यांना मनोमन वाटत होते की; आता आपले जगणे असंभव आहे कारण तेथे बाळबंदातील लुटारू भैरवताय घाचे आहेत. हे बघ माझ्या हातात जे बारीक-

दुसरा कोणीच तेथे नव्हता. परंतु जसे अचानक सुटका झाल्याचे पाहून सगळ्यांच्या आनंदाला धाराधार उरला नाही.

त्यांच्या बरोबर येत असलेल्या हसन गोराने हवेत हात हलवत येत म्हटले—
“पिगळ, हे कसे काय आपणच आहे! ह्या पहाडात एकही वाघ किंवा लांडगा नव्हतं पर्यंत कोणी पाहिला नाही अचानक आज इतके वाघ व लांडगे एकाएकी कुठून उभेचले? असे म्हणत तो पिगळकडे विस्मयाने पाहू लागला.

“पयपाद, आतां तुझे गुपीत गुप्त ठेवण्यात काही प्रयोजन नाही. तेव्हां स्थानां सर्वांना खरी गोष्ट काय ते सांगू का? तुला तर काही खोस नाही ना? पिगळने विचारले.

पयपादने स्वीकृति युक्त मान हलविली आणि आपल्या अंगरक्ष्यासुत ही बाबुबरी अंगठी काढून एका उंच दगडावर ठेवली. तत्क्षण तेथे रात्रीचा दिवस भासू लागला बोहीकडे प्रकाशमय झाले.

पिगळने तेथे जमलेल्या सर्वांना बोडन्यात पयपाद कोण आहे व महान भौतिक असल्याचे सांगितले.

नंतर हसनगोरिकडे नडून म्हणाला—
“हसन, तुला आता त्या लुटारू पासून धोका नाही. त्यांना घाबरण्याचे काही कारण नाही. पयपादने जे नाच व लांडगे पाठवले आहेत ते आता त्या येरवनाच व लुटारूंना आपल्याकडे हांकीत घेऊन येतील.

पिगळने म्हणजे संपत नाही तोच धाटाच्या मध्यभागी गडबड गोघळ व रडारड ऐकू येऊ लागली. त्याच बरोबर वाघाच्या डरकाळ्या व लांडग्यांचे आवाज येऊ लागले.

पहाता पहाता अक्षय नाळवंटी लुटारू बोही कडून नाच व खंडग्यापासून आपला जीव वाचवित. घडाघड पळत त्यांच्याच बाजूला येत असलेले स्थानां विले. ते सर्वजण पिगळ व पयपाद जिथे उभे होते तिथे येऊ लागले. (क्रमशः)

स्वावलंबन

विक्रमादित्याने आपला वट्ट सोडला नाही.

तो झाडाखाली गेला, प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमी प्रमाणे सोन होऊन स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ स्थाला म्हणाला—“राजा, तू इतकी मेहनत करीत असलेला पाहून तुझा मोठ्ठमण आहे का प्रारब्ध आहे? हेच समजत नाही, अत्यंत दयाळू व दानशूर तुझा केव्हा केव्हा कठोर व स्वार्थी बनतात. ज्यांनी तुला ह्या काळ करपाळा प्रवृत्त केले. ते सर्व कार्य सफल होताच तुझ्या बरोबर उलट व्यवहार करतील. ही गोष्ट कितपत खरी आहे ह्याचे उदाहरण म्हणून तुला मी समोरून राजाची गोष्ट सांगलो” असे सांगून वेताळ मोठे सांगू लागला.

धर्मपुर राज्याचा कारभार राजा समोरून पहात होता. त्याच्या राज्याला

जोडलेले दुसरे दोन भाग एक रामपुर व श्रीपुर अर्बदी जवळ जवळ होते. रामपुरचा अधिकारी प्रताप हा खूप स्वार्थी होता.

श्रीपुरच्याय अमरची लोकप्रियता पाहून प्रताप मनांतल्या मनांत जळू लागला. व कोणत्याही प्रकाराने त्याचा अपमान करण्याकरीता संधी पाहू लागला.

रामपुर उंचावर असून खालच्या अंगाला वसलेले गाव होते. त्यामुळे पाऊस भरपूर पडून रामपुर पाण्याने वृद्धत असे. हा प्रकार बांबवण्याकरीता अमर नेहमी गंभीरपणे त्यावर विचार करी.

एकदा असंतकृत असताना रामपुर गावात एक स्वामीजी आले. व गावाची मुळ

समृद्धी पाहून, संतुष्ट होत म्हणाले—
“महिम्नातुन तिनदा पाऊस पडून तुमचे गांव असेच संपन्न राहो.”

हे ऐकताच अमर आनंदून जात म्हणाला—“स्वामी! आपण असा मार्गवाच देऊ नका. आम्ही पावसाळाच चाबरीतो आहोत.” असे म्हणत पावसाभुले होणारी हानी त्यांनी सविस्तर सांगितली.

त्यावर स्वामी म्हणाले—“मी एकदा सर्व गांव फिरून पहावा म्हणतो तू पण बल.”

अमरने स्वामींना सारा गांव हिंडून दाखविला. व पावसाने पाणी कुठे कुठे एकत्रित होते व कसे नुकसान होते ते सांगितले.

स्वामी एकसय विचारमग्न झाले व म्हणाले—“तुमची समस्या सोडविणे म्हणजे काही कठीण काम नाही. तु गावाच्या बायी बाजूला असा संदक खणून काढ की; तो खूप सोल व रुंद असेल. तसेच गावाजवळ एक मोठा तलाव बांधून काढ. त्याचे पाणी सर्व गावातून ओढवा घाटे खंदकात पडेल व खंदकातले पाणी पाहून बाहेर निघून जाईल. हा सर्व कामाकरीता तुला दिड लाख रुपये लागतील. तेव्हा ही सर्व रक्कम तुला त्या देशाचा राजा समरसेन ह्याच्याकडून मिळेल.

स्वामींनी सांगितलेला सल्ला अमरला पसंत पडला. त्याने त्याच क्षणासाहून

योग्यता आरंभ करायचा निश्चय केला. तेथल्या जवळीक प्रतापला सभनले की, स्वामींनी अमरला चांगला सल्ला दिला आहे. म्हणून त्याने घटपट स्वामींना असल्या गावात पाचारण केले. व त्यांना निवेदन करून म्हटले—“सुधी, आम्हीला असा सल्ला द्या की माझा गांव नुकी व समृद्ध राहील.”

श्रीपुर उंचावर वसलेले होते. त्यामुळे त्या गावाला बाव्याच्या पुरांनी भोती मळती. तेथील सर्व लोक शानंशान जीवन यासत होते.

स्वामींनी सारा गांव हिंडून पाहून घेतला व प्रतापला म्हणाले—“ह्या गावाकडे रहाणारे खूप आश्वाना आहेत. ह्या गावात व गावच्या समोराती सुद्धा नारळाची केव शाडे आहेत. ह्या शाडांचा उपयोग करून मनेक नस्त बनवून देश विदेश सध्दे विकल्या जातील. व मोठा व्यापार होईल. ह्या संवसामुदी करीता गांव लव्हा स्वये लागतील. नू ह्या देशाचा राजा समरसेन याच्याकडे हे पैसे मागून घेऊन अनेक लोकांना काम देऊन त्यांचे हाल दूर करशिल.”

तिकडे अमर राजाचा भेटायला म्हणून राजधानीच्या गावी जायला निघाला. हे कळताच प्रतापसुद्धा राजधानीकडे निघाला.

प्रताप जाणल्या नुदीमतेच्या नळावर राजाकडून घन मागण्याकरीता अमरच्या आधी राजधानीला जाऊन पोहोचला व तेथील स्वतःह्याचा माहितीतल्या सजिनदाराला जाऊन भेटला.

सजिनदाराने प्रतापचे सर्व म्हणजे खांतपणे ऐकले व म्हणाला—“तू सार सांग! इतक्या वर्षांनी नारळाच्या शाडांचा उपयोग करून व्यापारधंदा करण्याने तुझ्या डोक्यांत अचानक कसे काय आले?”

“माही नारळाची असंख्य शाडे आहेत. त्याची पाने व जापे सर्व फूट जात आहे जर गावात ह्याचा उपयोगवा सुक केला तर शक्या नारळांच्या शाडांचा

देत नाही. म्हणून तुला पांच लाख रुपये हवे असतील तर तू बारा लाख माग. तेव्हा तुला सहा लाख मिळतील."

"पण मला सहा लाख रुपये नको आहेत. मला फक्त पाचच लाख हवैत म्हणून मी दहालाचच मागतो." प्रताप म्हणाला.

"तू तुला सहा लाख मिळतील असे पहा, तेव्हा एक लाख त्यातील उरतील ते आपण वर्षे वर्षे वाटून घेऊ" खजिनदाराने उपाय सांगितला.

खजिनदाराने सांगितलेल्या उपायाने प्रताप खुश झाला. खजिनदाराने त्याला आठवडाभर राजधानीत रहाण्यास सांगितले.

तेवढ्या अवधीत अमर राजधानीत घोडोचला. हे समजताच प्रतापच्या डोक्यात विचारांचे यमान सुरू झाले. अमर गाजाच्या कामाकरीता त्यात आला होतो. त्यामुळे कामापेक्षा जास्त लाभ त्याला मिळेल. तो तर गावातल्या सर्व लोकांना लाभ होईल असा गोष्टी करीता घन मागाबयास आला होता. त्यामुळे त्याला ते घन न मिळेल असे करून, उलट विश्वा दाखवावयास पाहिजे. असा विचार करून प्रतापने अमरला रस्त्या मध्येच गाठले व त्याला भेटत म्हणाला—"बाबा! तू तर माझ्या शेजारच्या गावाचा आहेस. म्हणून मी तुला खरी गोष्ट काय ते सांगतो. मला

माहित झाले आहे की; मोठी रक्कम मागण्याने राजा नाराज व असंतुष्ट होतो. जाणि अवे ही समजले की; जो कमी पैसे मागतो त्याला दुप्पट किंमत मिळते. तेव्हा तू राजाकडे कामाकरीता एक लाख रुपये माग. म्हणजे राजा तुला दोन लाख देईल. त्याने तुला गावात खंयक व तलाव वगैरे खोदता येईल. जो खर्च करून तुम्हाकडे पन्नास हजार रुपये उरतील तो तुला लाभ.

परंतु प्रतापचे सर्व म्हणणे त्याने मोनपणे ऐकून घेतले. त्याला ते बिलकुल आवडले नाही. परंतु राजाकडे पैसे मागतांना ह्याचा जरूर विचार करावयास हवा असा त्याने निश्चय केला.

चार विवसानी अनेक गावाहून राजधानीत आलेल्या लोकांना राजाने बरबारात बोलविले व आपापत्या समस्या सांगायला सांगितल्या.

गावकरी लोक एकापाठीमागून एक आपल्या तक्रारी सांगत होते यज्ञा त्यांनी मागितल्या अनर्थकी प्रत्येकाला वर्षे घन देण्यास येवूरी बेट होता. अमर हे सर्व मनःपूर्वक ऐकत होता.

अमरच्या आधी एकांनी आपल्या गावात खंदक खोदाईच्या कामाकरीता राजाकडे तीन लाख रुपये मागीतले. तेव्हा राजाने त्याला दिड लाख मंजूर केले.

जेव्हा अमरची पाळी आली. तेव्हा त्याने राजाला आपली समस्या सांगत

चांगला उपयोग होऊन चांगली किंमत मला मिळू लागले." प्रताप म्हणाला.

"हा उद्योगधंदा करून तुला व्यास्त लाभ होईल असे वाटते ना? खजिनदाराने विचारले.

"होय हो! तुमचे म्हणणे बगदी खरे आहे. माझा पण हाच विचार आहे." प्रताप हटकन् म्हणाला.

"तू जर काय ते सांगितलेस! म्हणून मी तुला एक चांगला सल्ला देतो. इतकी माहित आहे की; हा राजा अत्यंत दयाळू आहे. परंतु त्याची खुबी काही वेबळीच आहे. त्याचा असा तर्क आहे की, जो मागूय येवढी किंमत मागेल तेवढी तो

लास रूपे हवे आहूत. परंतु जागण्या गावातील सर्व लोक अमराज करायला तयार आहेत. अशा परिस्थितीत एका लाखात आमचे काम पूर्ण होईल. तेव्हा अर्धी रक्कम जाग्याची सर्व गाववासी लोकांकडून देण्याच्या रूपाने जमा करू. आणि फक्त पन्नास हजारच आपल्याकडे मागतो आहोत.” अमरने राजाला सांगितले.

अमरने म्हणजे ऐकून राजाला खूप आनंद झाला. तो म्हणाला—“तुमचा गाव एक आदर्श गाव आहे. तु सगळ्या गावांचा आदर्श अधिकारी आहेस. म्हणून मी तुमच्या गावाकरीता दोन लास रूपे मंजूर करतो.”

त्यानंतर राजाने इतर जालेल्या सर्व गावविकाऱ्यांना म्हटले—“मी तुमच्या गावा संनधी केलेल्या पंजुरीचा विचार बदलून टाकला आहे. सध्याच्या परिस्थितीत कोणाला एकही पैसा देऊ इच्छीत नाही. मी तुमच्या सर्वांच्या तक्रारी ऐकून घेतल्या काही दिवसांनी प्रत्येकांच्या गावी एक एक अधिकारी पाठवेन. तीच गाव बघून काय तो निर्णय घेईल. तेव्हाच तुम्हाला मजत करण्याकरिता मी पैसा देईन. पण तुम्ही एका गोष्टीकडे ध्यान द्या. जुळे तुम्हाला जी रक्कम मदती करता देईल. ती कर्जाच्या रूपाने असेल. जी रक्कम पूर्ण होईपर्यंत प्रत्येक गावातल्या

माणसाला प्रत्येक वर्षी संभर रूपे कर रूपाने फेडले पाहिजेत.

हे ऐकताच सर्व गावाधिकारी लोकांच्यात खळबळ माजली. राजाने कोणाकडेच लक्ष दिले नाही. तो सिंहासनावरून उतरला व आपल्या महालात निघून गेला.

देखबर गोष्ट सांगून वेगळी म्हणाला— “राजा, दानधूर म्हणून प्रसिद्ध असलेल्या राजाचा व्यवहार आपल्याला आज्ञाकारी वाटत नाही का? रामपुरवा अधिकारी अमर झाला दोन लास रूपे दान देणाऱ्या राजाने दुसऱ्यांना उचारीने सुद्धा पैसे दिने नाहीत. हे काय त्याच्या कंदुबीचे प्रतिक म्हणता येईल. असे तर राजाच्या सांगण्यात अवानक असा बदल झाला झाले काय कारण सांगता येईल? त्यांनी आपला विचारच बदलून कां. टाकला? या प्रस्नाचे उत्तर माहित असुनही तू दिवले नाहीस तर परिणाम मुला माहीतच आहे, तुझ्या लोक्याची संभर सकल होऊन तुझ्याच पावावर लोळू लागतील.”

विक्रमादित्य म्हणाला—“राजाच्या मनात अचानक बदल होण्याचे कारण तो कंजुष होता म्हणून नाही. तर अमरच्या सांगण्याने त्याला खऱ्या गोष्टीचा उलगडा झाला. तो असा की, अनेक गावे अधिकारी आपल्या स्वतःच्या स्वार्थाकरीता राजाकडून दानधुरपट पैसा काढत होते. परंतु अमरचे म्हणणे ऐकल्या बरोबर त्याने झोळवर विचार केला. म्हणून राजाला गावातील सर्व लोकांकडून कराच्या रूपाने पैसा मिळवणे माग पडले. जर अमरने सांगितल्या प्रमाणे पूर्ण जवत कोणत्याही गोष्टीकरता सहनार्प घेईल. तर राजाला देणाऱ्या जवति करत अनेक योजना अवलगत जायता येतील. ही सर्व गोष्ट प्रजेतील लोकांच्या बोवयात शिरण्याकरीता राजाने गावातील लोकांना कराच्या रूपाने फेडण्याकरीता अशी कठीण जट घातली.”

अशा सन्नेने राजाचे मीन बंग होताच वेगळी प्रेतासह अदृश्य झाला आणि पुन्हा झाडाळा जाऊन लोकांकडून लागला. (कल्पित)

म्हटले—“महाराज! माझ्या गावाच्या चारी बाजूला जडक खणावचा आहे, तेव्हा मला पन्नास हजार खंब्याची गरज आहे.” राजाला अत्यंत आश्चर्य वाटले त्याने विचारले—“आताच आधीच्या माणसाला जडक खोदण्याकरीता मी एक लाख पन्नास हजार रूपे मंजूर केलं. तू इतकी कमी किंमत कधी मागतो आहेस! तुझे गाव लहान आहे की; काय?”

“प्रभु! आमचा गाव तसा लहान नाही. परंतु आमच्या स्वतःच्या कामां करीता राजावर पूर्णपणे विनंबून राहणे बरोबर नाही. बरे पाहिले तर जडक खोदण्याच्या गावाकरीता जम्वालाही दिव

अंगरक्षक

चंद्रपूरच्या राजास स्वतःह्या अंगरक्षकाकरीता एका मावसाची बक्षीस होती. त्या आंगेकरीता बरेच जण आले त्यातले चार होय संपन्न येत्याने त्या चौघांची परीक्षा घेण्याचे ठरविले. ते सर्पजण साहस व पराक्रमामध्ये तोडीस तोंड होते. परंतु सग्याने त्यातील चाक्राज व कार्यदक्ष असलेल्याची निवड करण्याचे ठरविले.

त्याने चौघांना प्रश्न विचारला—“तुज्या आपल्या परीक्षासाठी भिकार संकलना गेला असतांना वाट चुकल्या व एकदाच भटकत भटकत एका झाडाखाली येऊन विसावी संपाकरीता पडून राहीला, कोणीतरी तुमच्या पैकी एक जण तेथे आहे समजा तेवढ्याच बर एखाद्या बाघाने मागून येऊन तुमच्यावर हल्ला केला. तर तूया परिस्थितीत तुम्ही काय कराल?”

“मी मोठ्याने गर्जनाकरीता बाघावर मूढून पडेन” त्यातील एक जण म्हणाला. दुसरा म्हणाला—“मी याभी तलवार खड्गयात उभसून बाघाच्या पाठीमागे जाऊन त्याच्यावर वार करेन” तिसरा म्हणाला—“मी बाघावर हल्ला करून त्याला मारून टाकेन—”

चौथा गंग्याने ऐकून संवहास्य करीत म्हणाला—“मी तेथे समज असताना बाघ राजावर कधीच हल्ला करून येणार नाही!” त्याच्या विधवाहीच्या भेलेस मी मोठ्यात तेस पावून चौहीकडे तय ठेवून पहाता येत राहीन!

मेल्याने चौथ्याला राजाच्या अंगरक्षकाच्या पदावर नेयने.

तोडीस तोंड

तुम्हा जमिनदार साहेबांनी आपल्या गावकऱ्यांच्या सभोर असे जाहिर केले की—“जो माणूस अनघाचे मुळ कारण काय, हे सांगू शकेल त्याला सांभर सोन्याची नाणी बक्षीस मिळतील.”

अनेकांनी अनघाचे मुळ कारण गनं म्हणून सांगितले. तर काहींनी अहंकार, जाणि काहींनी अक्षान. प्रत्येकाने आपापसी उत्तरे सांगितली. परंतु जमिनदाराला कोणाचेच उत्तर पसंत पडले नाही.

तेवढ्यात गोपाळ नावाचा गावातील तरुण जून उभा रहात म्हणाला—“साहेब! ह्याचे बरोबर उत्तर मला माहीत आहे. गण तुमची बक्षीसाची रक्कम अपदीच मामूली वाटते. म्हणून मी उत्तर द्यायला थोडा संकोच करीत होतो.

तेव्हा जमिनदाराने किन्नत वाढवित म्हटले—“मला जे उत्तर बरोबर वाटेल, त्यास

मी दोनशे सोन्याची नाणी बक्षीस देईन. त्यानंतर गोपालनी सांगितले—“ह्या जगात अनघाचे मुळ कारण पैसा व संपत्ती आहे.” पुढे त्याचा विस्तार करीत तो म्हणाला की, ह्या जगात युद्ध, अन्याय, अत्याचार व हत्याकांड नोंदरे सर्व पैसांमुळेच घडतात.

जमिनदाराने गोपालचे सर्व तर्क ऐकून म्हटले—“मी तुम्हा उत्तराने खुष आहे, आणि तू त्याचे सोदाहरण पदबून दिलेस. ते सुद्धा मला खूप आवडले. तू एक महान लेखक आहेस. असे म्हणत त्यानी त्याला दोनशे सोन्याची नाणी बक्षीस दिली.

त्या गावकऱ्यांच्या मध्ये एक कुस्ति नावाचा माणूस होता. त्याचे खरे नाव अजून पर्यंत कोणालाच माहित नव्हते. म्हणून त्याला सर्व लोक कुस्ति म्हणूनच हाका मारीत. तो सर्वांचे लक्ष आपल्याकडे केंद्रित करीत म्हणाला—“गोपालने सर्वांनाच

बनविसे आहे. त्याने जर अनर्थचि मूळ कारण पैसा सांगितले, तर त्यानेच जमिन-साराकडून वसिसाच्या रुपाने पैसे कां घेतले? शिवाय ऐक्याच पैसा न घेता अधिक वाढवून पण घेतला. ह्याचा अर्थ त्याचा त्याच्या उत्तरावर विद्वास नाही. जो स्वतःह्यावर विद्वास ठेवू शकत नाही. तो आपल्या सर्वांकडून विद्वास कसा संघादन करणार. हा सरळ सरळ पोका फसवणुक आहे नाही तर काय?

ह्यावर जमिनदाराने गोपाळला विचारले-
“तू ह्या प्रश्नाचे काय उत्तर देशील?”

“मानूस अनर्थचि मूळ कारण पैसा आहे हे माहीत असून तुझा त्याची अनिस्वाभा करतो. तो सर्वांत जास्त अनर्थकारी सिद्ध होतो.” गोपाळने उत्तर दिले.

हे उत्तर ऐकून कुत्सित सोडून सर्वांनी टाळ्या बाजविल्या. कुत्सितने गोपाळला विचारले-“पैसा हा अवर्थ मानून तुझा जो पैसांची फाल्गुन वाखनतो. तो मूर्ख न्हटल्या जातो. मग काय तू मूर्ख आहेस?”

गोपाळने कुत्सितच्या हाड्यात सोलवर पडला म्हटले-“तू काय तुझे आवृण्य वाखवत आहे वसे समजतोस?”

“कधीच माही!” कुत्सित म्हणाला.

“मग असे सांग, मरण तुला सांगून येईल कां न सांगता? गोपाळने विचारले.

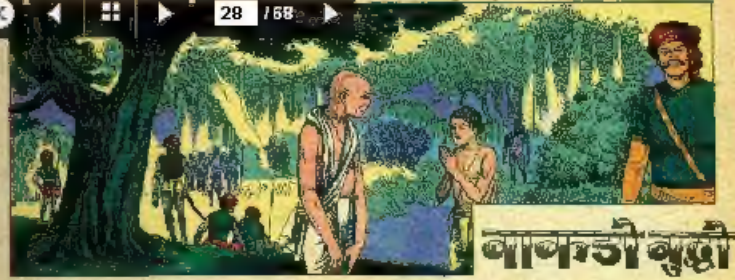
“सगळ्यांनाच मरण न सांगता येते” कुत्सित जरा नाराजीनेच म्हणाला.

“तर तू कोडे दिवस घडून जिवंत रहावयाची इच्छा करतोस कां मरण्याची? गोपाळने विचारले.

“तू सांग! तू काय करसिल? उलट प्रश्न करीत कुत्सित म्हणाला.

“मी तर मूर्खच आहे! त्यामुळे जिवंत रहाणेच पक्षत करतो; पण तुझ्या वावतीत काय ते मला कळायला पाहिजे ना? बेहूरा धर्मात्मक करीत गोपाळ म्हणाला.

हे ऐकून सर्व यावकरी हसू लागले. तेव्हा अपमानाने कुत्सितचे मान खाली पातली. ह्यानंतर जमिनदाराने मोठ्या तसाद्वाने गोपाळला सरकार केला.

वागवर्गी बुद्धी

ब्रह्मचर्य काशी येथे राज्य करील असतां बोविसत्व काशीजवळील एका गावातील ब्राह्मणाकडे शिष्याच्या रूपाने येऊन राहिले. त्या ब्राह्मणाचे नांव शंकरास्त्री. त्यांनी वेदंम नावाच्या महामंत्राची सिद्धी प्राप्त केली होती.

जेव्हा सर्व ग्रह आकाशात एकत्र येतील, तेव्हा त्याच्याकडे पाहून जर ह्या मंत्राचे पठण केले, तर आकाशातून सोने, चांदी, प्रवाळ, रत्न, माणिक, नीळ, मोती, सात प्रकार रानवासाखे जमिनीवर पडतील.

अशा मंत्रसिद्धि ब्राह्मणाकडे आशयाळा बोविसत्व शिष्याच्या रूपे येऊन राहिले. एकदा शिष्याला घेऊन ते जंगलप्रमये गेले.

त्या जंगलात पांचवी दरोडेखोर रड्यात होते. त्यातील काहीनी त्या ब्राह्मणाला व शिष्याला रस्त्यात बडवले. त्यांच्यांत असा विदम होता की; जर दोन वाटसरू त्या

रस्त्यांनी एकत्र गेले, तर त्यातील एकाला हे मुक्त करील. त्यांनी बरी जाऊन जो पैसाबडका असेल, तो घेऊन यावयाचा व तो त्या लुटारूंना देऊन आपल्या बरोबर आलेल्याची सुटका करावयाची. जर हे वाटसरू बाप व मुलगा असतील तर वडीलांची सुटका होई. वडीलांनी बरी जाऊन रक्कम आपणूच आपल्या मुलाची सुटका करावयाची.

अशा प्रकारे आई व मुलगी असेल तर आईला, माऊ बाक असतील तर एका मानाच्या व मुलूच शिष्य असतील तर शिष्याला अशा प्रकारे एकाला ह्या संघी दिली जात असे.

त्या दिवशी त्या लुटारूंनी त्या ब्राह्मणाला बळक ठेवले. व त्यांच्या शिष्याला धरी जाऊन पैसा बडका शोणण्यास पाठवले. तेव्हा निघताना शिष्यांनी आपल्या गुरूचा

ब्राह्मणांनी बाकाशांत विस्मयानी पहात मनांत तर्क केला की; पोड्या वेळातच यहांचा कुट-योग होणार आहे.

ती मनात विचार करू लागला-“मी एवढा सिद्धि प्राप्त झालेला ब्राह्मण. त्या कुटाकच्या हातात असे असमर्थपणाने कशांना राहू व त्या लोकांचा आस कशांना सोष्टू?” मी स्वतःच मंत्रसिद्धिने ह्यांना बनप्राप्ती करून देऊन कुटका करून घेऊ शकतो व मुक्तीला मिळवून सुखी राहू पाकतो. प्राणावर बेतले असतांना ह्या विद्येचा उपयोग केला नाही. तर ती विद्या काय कामाची? काय सांगता माझ्या शिष्याला वन प्राप्ती करीता किती कष्ट व वेळकाळ लागेल.

असा विचार करून त्यांनी त्या कुटाकच्या प्रमुखाला आपल्या जवळ बोलाविले.

त्याने विचारले-“तुम्ही लोकांनी मला बांधून कां ठेवले आहे?”

“महापुरुषा” कसाला काय? फक्त संपत्ती मिळण्याकरीता. सर्वांनी एका सुरात सांगितले.

“ठिक आहे, हेच कारण आहे ना! तर मी सांगती तसे करा. तुम्हांला जेवढे धन वाहिजे तेवढे मी आत्ताच्या आत्ता देतो. पण प्रथम मला बांधलेले मोकळे करा. मला स्वच्छ स्थान करू द्या. नविन

वस्त्रे घालू द्या. सर्वतऱ्हेची फुले आणून माझ्यापुढे ठीग करा. माझ्या चौथो बाजूला सुगंधित द्रव्य, खूप दीप वगैरे लावून ठेवा. आणि मग बघा मंमत! काय होते ते?”

ब्राह्मणांनी कुटाकंना समजावत सांगितले. कुटाकंनी ब्राह्मणांचे सांगितल्याप्रमाणे केले. त्यानंतर ब्राह्मणांनी आकाशकडे पहात आपल्या अंदाजाने ध्यान लावून वेद-मंत्र म्हणायला सुरवात केली.

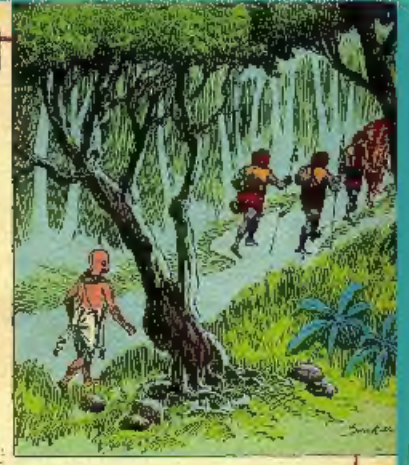
पोड्या वेळातच सोने चांदी रत्नांचा पाऊस पडू लागला. कुटाकंनी सर्व धन माठोवतच बांधून घेतले व ते जंगलात निघून गेले. खाण्या शालेताळ ब्राह्मण पण जाऊ लागला.

त्यातच वाटेतच दुसऱ्या दरोडेखोरांच्या टोळीने अडविले.

पहिल्या दरोडेखोरांच्या टोळीतल्या प्रमुखाने त्यांना विचारले-“तुम्ही आम्हांलाच कसा करीता वकळता आहात?”

दुसऱ्या टोळीने सांगितले-“कसाकरीता म्हणजे? बघा करीताच!”

“अस! तर तुम्ही ह्या माझ्याजवळ परा! हा आकाशातून खंयचीच पाऊस पाडू शकतो. तसेच हे सर्व धन त्यानेच आम्हांला दिले आहे.” असे म्हणत ब्राह्मणांना हातात देऊन ते लोक निघून गेले.

दरोडेखोरांच्या दुसऱ्या टोळीने ब्राह्मणांना पकडून ठेवले. व त्याला आस देत म्हणू लागले-“आम्हांला पण धन दे दे! महापुरुषा! नाहीतर तुझ्या जिवाने काही खरे नाही! तू बाळग्याकरीता काहीतरी बोंग करशिल वण तुला आम्ही सोडणार नाही. तेव्हां तू वेळ वाया न घालविता आम्हांला घनाच्या राखी मिळवून दे व स्वतःहाचा जीव वाचव.”

त्यावर ब्राह्मण म्हणाला-“बंधुगो! मी माझ्या मंत्राच्या बळाने जे धन मिळवून दिले. त्याची सिद्धी वर्षांतून फक्त एकदाच करता येते. तेव्हां पुढच्या वर्षी शिवाय शक्य नाही. माझ्या दुसऱ्याच बालपारा

नमस्कार करीत म्हटले-“गुरुवर्य! आपण काळजी करू नका. मी एक-दोन दिवसांतच परत येईन. परंतु माझी आपल्याला एक विनंती आहे. आजच सर्व यहांचा कुट योग आहे. तरी आपण कुशा करून आपल्या मंत्राची सिद्धि-चुकून कुडा करू नका, जर चुकून रत्नांचा पाऊस पडला. तर आपली व ह्या दरोडेखोरांची सुद्धा बघार हानी होईल.”

असा तऱ्हेने गुरूंना वारंवार सांगून शिष्य तेथून निघून गेला.

सुमोस्त झाला. रोकूनी ब्राह्मणांना बांधून ठेवले होते. पोलिबेची रात्र होती. सर्वत्र चंद्राचा प्रकाश पडला होता.